

ПРЕДГОВОР

Отваряме един нов учебник, посветен на проблемите на регионалния бизнес и ютилитис. Важно е да подчертаем, че с него ще допълним знанията на обществото, респективно на студентите от професионално направление „Администрация и управление“, за регионалната среда и тенденциите в развитието на бизнеса на мезоравнище. Логично е да поздравим и колегата доцент д-р Николай Цонков за добрата работа. С този нов учебник също се надявам други колеги да намерят поле за дискусии, а трети да търсят възможности да надградят и развият някои от новите постулати в областта на регионалната наука. Така чрез настоящия учебник навлизаме в една научна област на познания, където територията е мястото, в което се осъществява активната икономическа дейност и се добавя приданата стойност от страна на човека. Този регионален профил ни позволява да създадем обща регионална снимка, почиваща на географската гледна точка като нетна единица или като необходим набор от знания, в които да има приемственост, а населението и територията да са ключови обекти на изследване. На практика този учебник притежава някои общи елементи, в които проличава желанието да се изведат качествени резултати и да се запази получената специфика за оценка на територията.

На практика посредством развиването на регионални профили на населените места се цели стимулирането на културния, социалния и икономическия прогрес. Със сигурност учебният материал по регионален бизнес и ютилитис ще допринесе за извеждането на нови постулати в областта на регионалното развитие и за очертаването на онази проблемна област на очакваното регионално развитие. Тук е мястото да подчертаем, че освен със своята функционалност основната цел на регионалното развитие е хармоничното развитие на съответната територия (регион) както от икономическа и социална, така и от бизнес гледна точка.

Регионалното развитие следва да се осъществява, като се избягва проявата на негативните ефекти от процеса на прекомерна урбанизация. Този фокус задължава един учебник да аргументира спецификата на политиката за регионално развитие. А тя обединява набор от мерки, планирани и насърчавани от органите на публичната администрация (местни и централни) в партньорство с различни участници (частни, обществени, доброволни). Основната цел на регионалната политика е осигуряването на динамичен и устойчив икономически и социален растеж чрез ефективна капитализация на местния и регионалния потенциал.

Настоящият труд „Регионален бизнес и ютилитис“ се основава на интензивна изследователска работа, която е обобщена в две части: „Тенденции в развитието на регионалния бизнес и значението на бизнес средата в териториалното развитие“ и „Системата на ютилитис дейностите и услугите в урбанизираните територии“. Всяка от частите има своя замисъл и представяне, но ние сме свидетели на практическото изражение на тези два подхода. Това е фокусът върху регионалното развитие през призмата на полицентричното развитие – модели на териториално пространствено агрегиране. По принцип всяко от тези развития представлява множество предизвикателства пред познаването на явленията и процесите, които съпътстват еволюцията на редица модели на регионално развитие в Европейския съюз (ЕС) и в България.

Все пак от натрупания опит от страна на автора несъмнено прозира, че регионалната политика играе все по-важна роля в подкрепа на Европа. Тя представлява основната инвестиционна политика на Европейския съюз и сериозно набляга на секторите и приоритетите, които ще допринесат за възстановяването на икономическия, социалния растеж и на растежа на конкурентоспособността в страните членки. Бих допълнил, че като обект на моделиране чрез бизнеса регионалната политика стимулира регионите да капитализират своите активи, като се възползват от подкрепата от страна на ЕС. Тази политика налага да се търсят нови решения за прилагането на стратегии за „интелигентна специализация“, насочени към икономически растеж, за да реализират напълно своя конкурентен потенциал.

В по-ново време в България прилагането на политики в областта на регионалното развитие е традиционно, но то бележи един нов етап от 1991 г. като относително нова област под егидата на министерствата, отговарящи за строителството, инфраструктурата, развитието, екологията и икономическите политики. Те могат да бъдат обобщени като публични политики, насочени към балансираното развитие на региони на страната. В допълнение учебникът „Регионален бизнес и ютилитис“ се вписва във визията за поемането на европейския вектор на външната политика и извеждането на необходимостта централните власти да разполагат с нови инструменти и практика за териториално развитие.

Налага се да споменем, че започвайки от периода 2000 – 2006 г., както и от 2007 г., България се увлече в европейската регионална политика, тръгвайки към конкретни стъпки за инициране, насърчаване и развитие на нова концепция за политики за регионално развитие, включваща не само икономическия аспект, но и многосекторния, характерен за страните членки на Европейския съюз. За да разберем промените, които се случват в момента на регионално ниво, трябва да правим разлика между регионализъм и регионализация. Регионализацията (процес на формиране на региони) и регионализъмът (тенденция за създаването на институции и регионални договорености) намират израз в икономическите области и сферите на сигурността, включително конвергентните мотивации към двете форми на интеграция (икономическа и политическа сигурност).

Регионализацията може да се определи като явен процес, но не непременно формално институционализиран. Той адаптира нормите на държавите участници, процесите на вземане на решения, видовете политики, политическото съдържание, политическите структури, икономиката и идентичността, които следва да бъдат приведени в съответствие. Тази идентичност е оформена според нов набор приоритети, норми и колективни интереси, който има подчертано регионален характер и сам може да се появява, развива и изчезва. Така доцент д-р Николай Цонков очертава група въпроси, свързани с теоретичния модел на регионалния бизнес и ютилитис, за-

раждащите се бизнес цикли и бизнес стратегии, извеждането на инструменти за анализ на регионалния бизнес, развитие и оценка на дигиталната среда, оценка и анализ на процесите на предприемачество и ролята на публичния сектор в този процес. Това означава да дефинираме знания за състоянието на регионалната икономика чрез жизнеността на регионалния бизнес и ролята на местните власти към развитието на регионите.

Подходът на инвестиции в регионите е съществен приоритет, който трябва да допринесе за интелигентна икономическа трансформация, за иновации, така че всичко, свързано с развитието на регионалния бизнес, също и процесите на цифровизацията на обществените услуги да са насочени не само към гражданите, а най-вече към развитие на бизнес средата и подкрепа на интелигентните области на специализация. Така регионалният бизнес следва да бъде подкрепян с целенасочени инвестиции, а не просто те да бъдат изразходвани от местните власти и публичните институции в региона във връзка с ненужни дейности и политика.

Според вижданията на автора почти една трета от инвестициите по програмите трябва да бъдат разпределени на частния сектор за инвестиции, иновации и цифровизация, а останалата част от финансирането да се насочи към проекти за цифровизация за местни обществени услуги, енергийна ефективност и консолидация, зелени площи и проекти за зелена мобилност, достъп до европейски транспортни мрежи, пътна безопасност и не на последно място – за образователна инфраструктура, като се започне от дневните центрове и се стигне до университетите.

Фокусът на автора е практически насочен към ютилитис проблемите. Той посвещава втората част от учебника на системата на ютилитис, дейностите и услугите в урбанизираните региони. Направени са анализ и оценка на комуналните услуги, благоустройството и регионалните пазари на блага, на транспорта в системата на ютилитис услугите, управлението на ютилитис дейностите в общините, градовете и населените места. Темите завършват с опита да се представи визия за подобряване на регионалната среда посредством зелени ло-

гистични мрежи и нова политика за подобряване ютилитис дейностите и услугите. С този подход доцент д-р Цонков прави възможно да се изведе специалното значение, което трябва да бъде отделено на укрепването на регионалните партньорства, насочени не само към информирани, но и към участие на заинтересованите страни.

В България все още няма официална държавна стратегия за дългосрочно икономическо развитие. Налице е цяла серия разпокъсани, необвързани помежду си отраслови и тематични стратегии, изработвани от различни държавни институции по различни поводи и в различно време. Те, като правило, имат по-къс времеви хоризонт, остават пожелания на книга и не се използват при изготвянето на бюджета – единственият консолидиран държавен документ за икономическа, социална, екологична и друга политика е с едногодишен хоризонт. Строго погледнато, повечето от тези частични разработки не отговарят на условията да се наричат стратегии. Това дава основание на автора да застъпи тезата за по-голяма отвореност към партньорския подход за постигането на най-добри резултати чрез качествени проекти, което е може би един от основните положителни резултати от активното участие на регионалния бизнес в регионалните програми, наред със значителното увеличаване на разпространението спрямо предходни периоди. Това налага подхода на поплавно управление на публичните политики, особено в регионалното развитие, процесите, в които потребителят се нуждае от качествена статистика, инструменти за анализ на нивото на уменията на потребителя, статистика и препоръки за непрекъснато развитие на уменията. Ако се върнем към подхода на автора, то трябва да се разбира необходимостта от регионална помощ, предназначена за развитие на необлагодетелстваните райони, чрез подпомагане с целенасочени инвестиции за постигане на растеж и работни места в устойчив контекст.

Разбира се, нормално е авторът да търси решения и примери с позитивен резултат, защото обратното ще покаже неуспешността на регионалната парадигма и нейното доверително поле. Важно е да видим, че въздействието и правенето на политики за развитие имат резултативен характер и променят средата. Това, от една страна, е

целенасочен процес, но често има и своите много бавни измерения и острота. Това налага да търсим добавената стойност в регионалното развитие. Защото този подход трябва да насърчава разширяването, модернизирването и разнообразяването на дейностите на компаниите, разположени в по-слабо развитите региони, и да ги кара да търсят решения на място.

Необходимо е да подчертаем, че регионалното развитие представлява съществен компонент от процеса на реформи в България с основна цел намаляване на икономическите дисбаланси, които са социални. Други са натрупани по пътя на предотвратяване появата на нови диспропорции и подкрепа за общо устойчиво развитие на всички региони на страната. Видно е, че авторът е направил сериозен обзор на съществуващата научна литература. За постигане на поставените цели той е анализирал значителна част от специализираната литература с цел да изведе значими описателни статистически резултати за тълкуването на данни, налични в официалните информационни източници. Така можем да приемем, че регионалното развитие е сложен процес, който подкрепя всяка територия в създаването на нейното бъдеще, основана на собствения си териториален капитал. Следователно то участва в намаляването на различията между различни региони.

През последните няколко години станахме свидетели на широкообхватна загриженост относно ролята на Европейския съюз в икономическия и социалния растеж на новите страни, влезли в европейското пространство. Същевременно наблюдаваме и фокусиране върху откриването на нови начини за осмисляне усвояването на европейските средства, водещи до компенсация за растежа на държавите членки. Учебникът има за цел да опише концепцията за политиката за регионално развитие и настоящето в контекста, в който се е развила, включително влиянието на конкретни инструменти върху анализирания регион, програми и мерки, които са разработени до днес, и ползите за районите от тях. Най-голямата опасност според автора, макар и по косвени пътища, са големите икономически несъответствия, които предизвикват явлението „миграция“. И независимо че то е явно, решава проблема с безработицата, като може би

води до обезлюдяването на някои райони и до агломерацията на други. Този феномен е причината, която може да създаде социални проблеми в обезлюдените територии, тъй като икономическите темпове на растеж не са по-високи в регионите с ниско ниво на развитие. Факт е, че макар икономиката на регионите да е различна, тя създава конкурентна среда за развитие. Това прави периодите на упадък и стагнация много малки и се върви към възходяща тенденция, която може да обозначава интензивността на намаляващите разлики. Така се рамкира процесът на вътрешнорегионални различия, които определят темповете на развитие на няколко скорости. Например областите с преобладаваща селскостопанска икономика, с висок процент на безработица съжителстват с територии с индустриална икономика. Това явление е ефектът от въздействието на реструктурирането на икономиката върху районите с моноиндустриална икономическа структура, където населението е засегнато от безработицата, а нерентабилните фирми – затворени.

В България има продиктувани разлики в заплатите според региона, в който са служителите. Това води и до налагането на модела на икономическа миграция на населението. Основната причина, предизвикваща такива разлики, е ниското ниво на безработица, регистрирано в София, което принуждава работодателите да предлагат високи заплати и да задържат служителите си. Най-вероятно различията ще останат, с известни изключения. В някои области, където вече се извършват икономически концентрации и промени, заплатите са наравно с тези в София. В останалите области те ще останат ниски, докато бизнес инициативите и инвестициите не са достатъчни за тяхното развитие.

Вижда се, че регионалното развитие е много сложен процес. То зависи от цял комплекс вътрешни и външни условия в строго определена комбинация. Няма гаранции, че тези условия ще са налице в България през следващите години и десетилетия. В тази посока все пак трябва, макар и много трудно, да се гони постигането на високо качество на регионалния бизнес. То зависи в най-голяма степен от нас. Сами трябва да създадем тези предпоставки, въпреки че някои

експерти и специалисти се съмняват в целесъобразността от възможностите на регионалното развитие. Те може би смятат, че така страната се съизмерва с другите по производство, структури, технологии, институции, политика и никога няма да се изравни с развитите държави. Това обуславя и игнорирането на регионалното развитие като приоритет от определени бизнес среди.

Но трябва ясно да съзнаваме, че регионалното икономическо развитие на България не е въпрос на прищявка. Ние нямаме избор, след като сме между последните в Европа по производство на човек от населението, по производителност, конкурентоспособност, заетост, доходи и по всички важни икономически, технико-икономически, институционални, социални, екологични, санитарно-хигиенни и други показатели. Пътят е ясен. Трябва да се работи за България и българските региони, с ефективни решения и високо ниво на децентрализация. На практика можем да отбележим още важни моменти, които застъпва авторът по отношение на регионалната проблематика, но смятам, че с този учебник ще може да се запълни една празнина в областта на регионалното развитие. А именно, да се фокусира върху регионалния бизнес като съществен елемент от регионалната наука и фактор за изтеглящо регионално развитие на България. Желая много успехи и дръзновение на колегата доцент д-р Николай Цонков, както и с признанието, че добрият учебник винаги ме изненадва, колкото и пъти да го препрочета.

професор д-р Камен Петров